

CHCIWY (193) ai

chciwy (186), **chciw** (5), *chciwy a. chciw* (2); *chciw HistAl, RejPos, ActReg*; *chciwy : chciw KochMarsz* (2 : 1), *GrabowSet* (17 : 1).

comp chciwszy (7).

sg m N chciwy, chciwszy (72), *chciw* (4); (*attrib*) *chciwy* (23); (*praed*) *chciwy* (31), *chciw* (4). ◇ *G chciwého* (2); *-ého* (1), *-(e)go* (1). ◇ *D chciw(e)mu, chciwsz(e)mu* (3). ◇ *A chciwego* (9), *chciwy* (1); *-ého* (2), *-(e)go* (7). ◇ *I chciwym* (5), *chciwem* (3); *-ym Leop, OrzList, Mącz, PaprPan*; *-(e)m GliczKsiąż, CiekPotr*; *-ym :-(e)m OrzRozm* (1 : 1). ◇ *V chciwy* (2). ◇ *f N chciwã, chciwszã* (13), *chciwa* (1), *chciw(a)* (2); (*attrib*) *-ã* (6); *~ (praed) -ã* (7) *GórnDworz* (2), *GrabowSet* (4), *SzarzRyt, -a* (1) *HistAl*. ◇ *G chciwój* (1). ◇ *A chciwą* (2). ◇ *I chciwą* (2). ◇ *n N chciwé* (5); *-é* (3), *-(e)* (2). ◇ *G chciwého* (2); *-ého* (1), *-(e)go* (1). ◇ *A chciwé, chciwszé* (4); *-é* (1), *-(e)* (3). ◇ *I chciwym* (2). ◇ *L chciwym* (1). ◇ *V chciw(e)* (2). ◇ *pl N m pers chciwi, chciwszy* (23). *subst chciwé* (6); *-é* (1), *-(e)* (5). ◇ *G chciwych* (7). ◇ *D chciwym* (3) *OrzQuin* (2), *ModrzBaz, chciw(e)m* (1) *FalZioł*. ◇ *A m pers chciwé* (4); *-é* (1), *-(e)* (3). *subst chciwé* (6); *-é* (4), *-(e)* (2). ◇ *I m chciwymi* (1) *KlonWor, chciw(e)mi* (1) *CzahTr. f chciwými* (1). ◇ *L chciwych* (1). ◇ *V subst chciw(e)* (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII – XIX w.

Usilnie czegoś pragnący; z odcieniem dodatnim lub ujemnym w zależności od kontekstu; chcący, chętny, pragnący, skłonny, żarliwy, pilny, gorliwy, gwałtowny, zapalony; życzliwy; łączący, zachłanny; pożydliwy; łakomy; avidus BartBydż, Mącz, Calep, Cn; appetens Mącz, Calep, Cn; cupidus Mącz, Calag, Cn; ardens, devotus, pronus, voluntarius Mącz; curiosus, multivolus Calep; percupidus Calag; ardens cupiditate, avens, studiosus Cn (193) : *Bowiem nãlze fercã chciwe/ Przyiãzni bãrzo fzkodliwe BierEz Q2; ForCnR A4; Iezu ktorys Piotrowi chciwzemu po vcięciu vcha Małkufzowi iżby Miecz zchowãł przykazał. TarDuch Cv; Wczem ze bymy Vałza Ce. miłocz chczywŕze szlyfzenye y vyarã zpelnnyeyfzã dacz raczil, lysth swoy kv Vałzey C. M. przesz myã poslacz raczil LibLeg 7/31; KromRozm I B3v; bo gdy thãm widzyãł wŕlŕyto rãdnye/ fprãwnnye/ prawdziwye/ fãtãtecznye/ nye mogłõ to być aby teŕz dzyecyę myeć fie ku temu z yãkiem kolwyek vmyflem chciwem albo s chucyã nye myãło. GliczKsiąż K5v; Leop 2.Mach 1/3; Aleć trudno w niedoŕtãtku być gotowym/ albo wnieãłce chciwym OrzRozm N3; Mącz 72c, 506b; OrzQuin C2; niewiem iaki moŕe być lepŕzy przykãd/ iãko kiedy owo chciwy ftrzelec zã łupiezã zmierza GórnDworz T3v, 17, Mm; HistLan E4; KochMon 35; PaprPan Z2v; KochPs 50; Skarŕzyw 592; StryjKron 225; Nie fklãday nie nã ŕwiãrz chciwy KochSob 66; Nieprzyiãcielfkich vŕzla rãk chciwych ZawJeft 29, 10, 37; Multivolus – wieliehcziwi. Calep 678b, 115b; GrabowSet G3v; tãm twoy zamyfł chciwy, Oplãciłci fie Kaimie zdrãdliwy. KlonKr A3; SkarKaz 313b; GosłCast 28; SzarzRyt A, C3.*

chciwy czego (33): *GlabGad Ov*; *Krolowa fthãra Węgierska* [...] *chciwa pãnowãnia á rofkãzowãnia w Polfzce/ przyiechãłã z Węgier BielKron 377, 54; GórnDworz K8, Dd3; RejPos 160*; *Dla tego niech nã tym mieyfcu vczy Pleban/ ŕe ludzie tãk mãiã być chciwi chwały y cŕci Boŕzey/ iżby rãdniey zawifnie miłuiãcymi/ niŕli proŕto miłuiãcymi/ fłufznie nazwãni być mogli KuczbKat 280; PaprPan Z3, Cc2v; KochPs 4; KochPam 80; GrochKal 23; GórnTroas 52; Grzech/ Pãnie/ gniewu chciw/ wyfłtepek karãnia GrabowSet K3v; TYŕz to/ moy Pãnie/ IEzu lutoŕciwy Nãwiedŕiã fługę małz/ zbãwienia chciwy?*

GrabowSet O4, H2, M3v, N, P3; *WujNT Gal* 5/26; *JanNKar* Cv; *KlonKr* A3, E; *SapEpit* A2; *SzarzRyt* C3v. Cf »krwie bciwy«, »chciwy rzeczy nowych«, »chciwy walk«.

chciwy do czego (16): *RejWiz* 143v; zwłazczá żelmy my Polacy do cudzoziemskich vbirow zbytnie chciwi *GórnDworz* L6v; *MycPrz* II D; *PaprPan* H4v, M2v; *Oczko* 9v; *KochPs* 153, 180; *StryjKron* A3v; *Calep* 278b; *CzahTr* K2. Cf »chciwy do boju«.

chciwy czemu (1): Nie/ żeby dużá była świata chciwa/ Gdyż z chęcią idzie/ na kres zamierzony *GrabowSet* D.

chciwy k(u) czemu (18): *GlabGad* N8, O3, P2; *OrzRozm* N3; *BielKron* 440v; *Ardens equus ad cursum*, Czyrtwy kón/ albo/ Chciwy ku bieganiu. *Mącz* 15b, 72c, 297d, 325d, 508a; *OrzQuin* C2; A przetoż ná každý dzień nawiedzam ciála ich/ ábych był chciwszy ku pomśzczeniu krwi ich. *HistRzym* 53; *CzechEp* 187; *ZawJeft* 23; Ten iáko był ku wielkim rzeczóm zázwdy chciwy/ Dałby to był Bóg/ áby ták był y szczęśliwy *KochFrag* 43. Cf »chciwy ku potykaniu«.

chciwy na co (19): *GlabGad* O3v; *MiechGlab* 66; ták teraz czynisz/ iákoby kto mnie chciwemu ná Seym o Piotrkowie powiedział/ co zá Miáłto/ co zá dwory/ co zá wieże ma/ á nie vkazałby mi drogi do Piotrkowá *OrzRozm* Qv; *BielKron* 240; *Mącz* 298a, 408d; *GórnDworz* K3, L15v; *PaprPan* R3v; *KochPs* 80; *KochFr* 99; *ReszPrz* 71; bo, człowiek nie rozumny/ pyłzny/ łakomy/ ná krzywdę chciwy/ równie ieft iáko pijány *GórnRozm* H3; *ZawJeft* 18; *GrabowSet* D3v, N, V2. Cf »chciwy na bitwę«, »na krew chciwy«.

cum inf (11): *BielKron* 455; *GórnDworz* M8; *ModrzBaz* 110v, 138; Boże moy/ o Boże moy/ tożes dobrotliwy/ Gdy śmierci prze złość szukam/ Tyś zdrowie dáć chciwy *GrabowSet* N2v, E2, Mv, P3, R2v; *SzarzRyt* C. Cf »chciwy widzieć rzeczy nowe«.

W charakterystycznych połączeniach: *chciwy* (-i, -e) człowiek (3), ludzie (3), ręce (3), serce (5), umysł (2); *chciwy chwały* (4), *panowania* (2), *sławy* (5), *zbawienia* (4).

Wyrażenia: »chciwy do boju, do bitwy, na bitwę« [szyk 5 : 1] (4 : 1 : 1): Prurire in pugnam, Piłzczęć/ chciwym być/ álbo drzeć na bitwę. *Mącz* 328c; Wízakoż niechcę/ áby do tákowey pojedynkiem bitwy był chciwy *GórnDworz* E2; Nie dármo Czołowfkami wierz mi ich názvano/ Ze ie chciwe do boiu y dość mężne znano *PaprPan* L3v, Ee2v, Ff2v; Zeby oznaymił ludzióm/ nie być fyó chciwego/ Do boiu *ZawJeft* 12.

»krwie, na krew chciwy« [szyk 6 : 4] (6 : 1): ná czo wśytko/ oslepionego miłością człowieká/ then okrutny zwirz białagłowá przywiedzie/ ktora ieft chciwíza krwi/ niż Tigris żwirzę. *GórnDworz* Dd4; *KochPs* 82; *KochPieś* 2; ále dla płomieniá Cielefney żadzey/ co ná mą krew chciwy [...] Ogniu [...] Ze śmierci prágne/ tyś przednia przyczyná. *GrabowSet* H4v; BOLESLAVV Smiály/ mężny/ okrutnik złośliwy Stániłáwá świętego zabił: krwi fwyh chciwy. *KlonKr* A3; ABy zátym Rycerstwo ławne y včziwe/ Krwie Pogánłkiey czegom łam dobrze wiadom chciwie [!]. *CzahTr* Fv, G2v.

»chciwy ku pot(y)kaniu« (3): Wízyfcy byli chciwi ku potykaniu *BielKron* 409v, 417v, 422v.

»chciwy rzeczy nowych, widzieć rzeczy nowe« = *cupidus rerum novarum* (1 : 1): á wždyś ták był chciwym rzeczy nowych/ iżeś y mátáninę iáwnną mieć domá v fyebie musiał. *OrzList* b3; IA Aloizyus rodzić z Wenecyey/ chciwy z náuki żeglárłkiey widzieć nowe rzeczy/ [...] puściłem fie s fwoim towáryszem Márkiem Zenonem ná morze *BielKron* 449.

»chciwy walk« (1): chćiwé walk pogány Nákarm boiu *KochPs* 99.

Szeregi: »chciwy a gorliwy« (1): popędliwość iego chćiwá á gorliwa iáko Lwá *HistAl* A6v

»(chętniwy) chciwy, (a, i) gotowy« [szyk 2 : 1] (3): nie więcej Krolowi nálezmu nieprzyłtoi/ iedno vmieć tym bogáctwem łwym łzáfowác/ á ten lud łwoy chćiwem á gotowem/ ku połudze łwey Krolewłkiey záfwe mieć. *OrzRozm* N3; *Mącz* 508a; *RejZwierc* 143.

»chciwy, łakomy« (4): *BartBydg* 16b; *Philbtinos*, honorum cupidus Chćiwy/ łakomy/ ná dołtoynośći y prozną chwałę. *Mącz* 298a, 20a, 295c.

»chciwy, ochotny« (1): POłpolicie w tym kráiu borzmi nazywáią/ Kogo chćiwym/ ochotnym do dobrych łpraw znáią *PaprPan* M2v.

»chciw(y), (a, i) požádlivy(y)« [szyk 2 : 1] (3): Pátrzayże iefczę tego miłostíwego Páná/ iáko on iefł chćiw á požádlivy zbáwienia nálezego. *RejPos* 160; *Calag* 64a; *Calep* 83b.

»skłunny, (i) chciwy« (2): *Mącz* 325d; Náđ to/ trzebá łię pilnie wyłtrzegác/ áby żołnierze połtronni [...] niebyli ná potym łkłonniefzi y chćiwłzi [*procliviores*] podnieść woynę przeciwko nim *ModrzBaz* 110v.

W przén [czego] (4) : któ ták biegu chćiwe Ná wodzy trzyma łwoiey/ látá nie leniwe *WitołLut* A5v.

a. *W funkcji rzeczownika: chciwiec; appetitor* *Mącz*; *cupitor* *Cn* (6) : *Mącz* 295c; Niechay porzucá chćiwi łwé nádzieie *GórnTroas* 31; *KlonWor* 13.

chciwy czego (2): zábijácze/ gwałtownicy/ drapiełzce/ rozboycy/ rołkolzy chćiwi/ y wiele inych rzeczy przeciw Bogu y łudziom [!] czynią *BielKron* 443v; *GórnDworz* C6v.

chciwy do czego (1): niewiem áby miáło być iákie mieyłce zoftáwiono tákowym do wrzędow chćiwym *ModrzBaz* 43.

a. *Pragnący dóbr materialnych: łapczywy, zachłanny; intentus* *Modrz* (34) : *KochWz* 140; Nie odłtráłzú zbytecznym ogniem zarážoné Kupcá kráie chćiwego *KochPieś* 2, 27; *KmitaPsal* A4; łławę łthąd odnioł lud Rzymłki/ miedzy ktorými żaden łie nie ználzł ták chćiwy/ ktoroby požytek łohie Czynieć miáł s płáczu y s łkwirku inłszych. *Phil* S; *GórnTroas* 9; *LatHar* 538; *WysKaz* 20; *CiekPotr* 50; *GosłCast* 9; *KlonFlis* B4, C2, C4, Ev; *KlonWor* 77.

chciwy czego (3): *BielKom* C6; *JanNKar* A3; Cheiwem zyłkow łzkárádyh zowiá cię łsiedzi. *CiekPotr* 8.

chciwy na co (11): *Mącz* 198b; KAláphátes był Cefarz lecz ná cudze chćiwy *PaprPan* Pv; *ModrzBaz* 103; Bo byłmy byli włzyłcy na pieniádze chćiwi [...]. Iáka cízbá/ iákiéby mordy być mułiály? *KochMarsz* 154, 154 [2 r.]; *KochWr* 33; *ActReg* 162; Czým znác dáł że wiele iefłh łudzi chćiwych ná bogáctwá *Phil* R, R; *KmitaSpit* A4v.

W charakterystycznych połączeniach: chciwy(-i, -a, -e) człowiek (3), *ludzie* (4), *ręka, serce; chciwy zyskow*.

Wyrażenia: »chciwy łakomca« (1): Chćiwy łakomcá, z nawodu złey zony, Potruł łwe Stryie, złołciá vwiedziony *KlonKr* B2v.

»łakomstwo chciwe« (1): Nie dayćie ná háńbę/ dla łakomłtwá chćiwego/ Latek łwoich łzędziwych y włółá łiwego. *KlonWor* 44.

»łupiestwo chciwe« (1): Swawola brzydka/ y łupiestwo chciwé/ Wszytki przymioty były złości żywé. *ZawJeft* 8.

Szereg: »chciwy i łakomy« (1): ieśli wrzędy y piérwzé mieycá zá piéniażmi idą/ tám nie dziw że ludzie są chciwi/ y łakomi *KochWr* 30.

a. *W funkcji rzeczownika* (1) : O iák włogofławieni Ktorych nádzieie w Bogu záfádzone; iák chciwego/ co cęni Wszytko zá nic: wżárdzone *GrabowSet* Vv.

b. *Zmysłowy, namiętny, lubieżny* (9) : Kobyła chciwa barzo ieft bo aczkolwiek iuż pocznie w brzuchu, przedię z łamczem obczuie *FalZioł* IV 10a, III 19d; lecz niewiały [!] v nich są bárzo chciwe/ ták iż mężom dawiają takie trunki s ktorých iey wołą nápełni. *BielKron* 445; *KlonŻal* B4; *KochPam* 81.

chciwy do kogo (1): Mulierarius – Do niewiały chcziwi. *Calep* 677a.

chciwy k(u) czemu (2): *BierEz* Q2v; Sámá goni po lešie Sámczyki waśniwe/ Iurne ptátwo/ ná ten czás ku iey woley chciwe. *KlonWor* 60.

Szereg: »gorący i chciwy« (1): Przeto gdy kthora niewiały ma brodę albo wafi ieft to nad przyrodzenie/ dla tego też mułi być dziwnieyfza niż inże/ á ieftliże taka ieft młoda mułi też być barzo goracza y chciwa *GlabGad* O5.

c. *Łakomy, żarłoczny; edendi appetens* *Mącz* (6) : *KochPs* 22; A ona iáko iátrząb z ośtrými hakámi Gołębiá gdy dogania/ w głodzie przechowány/ Chciwy będąc/ wnet ręką práwą włapiłá Chudżinę zapálczywie/ y ták mu mówiłá *GosłCast* 58.

chciwy na co (1): Edendi appetens, Chciwy na yedzenie. *Mącz* 295c.

Wyrażenie: »chciwa gęba« (2): *HistLan* E4; Ktorych ni frogie zwiérzć zęby Doftáć niemógły w fwe chciwé gęby? *ZawJeft* 30.

a. *W funkcji rzeczownika: żarłok, łakomca [czego]* (1) : Esuritor – Chcziwi iadła. *Calep* 349a.

Synonimy: barzy, chętny, chętny, chutliwy, chytry, gorliwy, gwałtowny, łakomy, namiętny, obżarty, ochotny, pilny, pożądlivy, pragniający, skłonny, skwapliwy, ustawiczny, zapalony, żarliwy, życzliwy.

Cf CHCIWIEC, NIECHCIWY